

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 2/2015

УДК 811.161.2 + 39 (477)
ББК 81.411.1 + 63.5 (4УКР)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків),
(головний редактор);
- Ворожбіт В. В., д-р пед. наук, проф. (Харків);
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Дорошенко С. І., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Ломакович С. В., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Піддубна В. В., канд. філол. наук, доц. (Харків), (заст. головного редактора)
- Терещенко В. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Юр'єва К. А., канд. пед. наук, доц. (Харків)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, проф., Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(*протокол №5 від 6 листопада 2015 року*)

У 41 Український світ у наукових парадигмах : Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2015. — Вип. 2. — 148 с.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Блюхера, 2, м. Харків, Україна, 61168

ISBN 978-966-1630-30-6

© Автори статей, 2015
© Обкладинка У. Мельникова, 2015
© Макет В. Журенко, 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР У СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ДИСКУРСІ

Павло Казарін Забудьте про менталітет	6
Катерина Юр'єва Національний характер у вимірі міждисциплінарної наукової парадигми	7
Світлана Єрмоленко Рідна мова в категоріях націологічного й лінгвістичного дискурсів: до семантичного наповнення термінопоняття	14
Наталя Нестеренко Український національний характер у художньому дискурсі: модельовання національних типів	19
Світлана Руденко Гендерні складники українського національного характеру (на матеріалі глютонічного дискурсу)	26

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОД УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Лілія Петрова Озель Лексико-семантичні особливості оповідання Г. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет»: етноментальний аспект	38
Любов Умрихіна Лінгвокультурологічна інтерпретація повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся» (на основі демінутивної лексики твору)	44

ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЯ. ЛІНГВОСТИЛІСТИКА. ЛІНГВОПОЕТИКА

Костянтин Голобородько Національний концепт народ у мовній картині світу Олександра Олеся	52
Лариса Кравець Концепт вода як донорська зона метафор української поезії	60

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАННЯ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА «САЛДАЦЬКИЙ ПАТРЕТ»: ЕТНОМЕНТАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті подано спробу лінгвостилістичного аналізу одного з оповідань Г. Ф. Квітки-Основ'яненка («Салдацький патрет») щодо особливостей функціонування етномаркованої лексики.

Ключові слова: *лексико-семантичні особливості, етноментальність, етнонім, топонім, антропонім.*

В статье представлена попытка лингвистического анализа одного из рассказов Г. Ф. Квитки-Основьяненко («Салдацкий патрет») с точки зрения особенностей функционирования этномаркированной лексики.

Ключевые слова: *лексико-семантические особенности, этноментальность, этноним, топоним, антропоним.*

The article contains the analysis of one of the works by the Ukrainian writer H. F. Kvitka-Osnovianenko («Portrait of a soldier») in the view of its vocabulary which reflects ethnic mentality and national character.

Key words: *vocabulary, semantics, national character, toponym, antroponym, language of bells letters.*

Сучасний етап розвитку науково-дослідницької думки в царині україністики характеризується посиленою увагою до проблем формування етнонаціональної свідомості та самобутності на тлі одночасного прогресування модерних глобалізаційних та уніфікаційних процесів. Особливо привабливим і плідним ґрунтом для дослідження національно-ментального компонента виявляються фольклорні та літературно-художні тексти з усією різноманітністю їхніх лексико-семантичних та стилістичних засобів.

Спроби здійснити аналіз особливостей національного характеру в художніх творах простежуються в статтях Л. Ставицької, Н. Железняк, О. Вертія, О. Черемської, Л. Куценка, Н. Шумило, С. Богдан та ін., проте досі не здійснено цілісного дослідження лексико-семантичних засобів характеротворення народу в українському художньому дискурсі. Актуальність означеного підходу до художньої спадщини Г. Квітки-Основ'яненка зумовлена тим, що творчість письменника

орієнтована на показ поліфонії етноментального буття, відзначається прагненням висвітлити самотність етнічних ознак українців у колі народів, близьких культурно, територіально, історично.

Початки дослідження проблем ментальності на Слобожанщині сягають кінця XVIII — першої половини XIX ст., коли в колі харківських інтелектуалів (І. Воронов, В. Каразін, А. Метлинський, І. Срезневський, М. Сумцов, Г. Успенський) з'являються праці, присвячені вивченню особливостей національного характеру українців. Водночас із появою так званих «довільних портретів» набуває поширення більш складна форма етнопсихологічних характеристик — порівняльна, для якої Харківщина як прикордонний регіон, межа співжиття двох етносів, дала багатий матеріал для зіставлення характерів українців і росіян.

Етнопсихологічними розробками, ґрунтованими на порівняльних засадах, переймався й Г. Квітка-Основ'яненко. На початку XIX ст. виходить у світ низка прозових творів видатного харків'янина, що відзначаються глибиною осмислення самотніх рис характеру народу, висвітлюють етноментальний потенціал нації. 1841 року опубліковано статтю «Українці», у якій автор намагався відтворити образ-портрет народу, описати особливості його психічної діяльності. Наголошуючи на визначальній ролі Г. Квітки-Основ'яненка як народознавця, М. Сумцов писав, що Квітка був одним із найвидатніших етнографів, котрий не міг видавати своїх записів у вигляді «сирого» етнографічного матеріалу, а піддавав його літературній обробці та випускав у вигляді романічної фабули» [цитуюмо за: 4: 29].

Спираючись на досвід функціонування понять *душа народу*, *ментальність етносу*, *національний характер* в українознавстві, лінгвістиці, літературознавстві, психології, що сконцентровані здебільшого навколо визначення ментальності як глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості, стійкої й водночас динамічної сукупності світоглядних настанов особистості, народу залежно від етнічної пам'яті, культури [4; 5], доходимо висновку про те, що поняття ментальності етносу багатоаспектне, поліфункційне, може включати також низку інших, не менш важливих складників, як-то: специфіка етногенетичного розвитку, особливості прадавнього й сучасного світогляду народу, ступінь його активності в державницьких та націєтворчих процесах, характерні риси громадського самоврядування, морально-етичні підвалини сімейних відносин, економічний, правовий, соціально-культурний статус окремого представника й усього етносу в колі інших народів, а з огляду на останні події в Україні та світі, ще й спроможність до самозбереження і самозахисту, врахування терміновості напруження і втілення в життя сучасної й ґрунтовної програми національної безпеки.

Усвідомлення необхідності збереження національно-етнічної самотності, державно-політичної цілісності та очевидність потреби формування прогресивного ментального портрету українців цілком логічно викликає зростання наукового інтересу до художньо-естетичного образу захисника в різних його проявах (богатира, козака, гетьмана, гайдамаки, рекрута, офіцера, солдата тощо). Зокрема популярність образу солдата в художньо-мовній тканині народних казок («Про солдата, вовка, ведмеда і сокола», «Солдатські сини-богатири (Котигорошки)», «Як солдат із зуба борони юшку варив», «Як солдат царя обдурив», «Солдат та смерть»), літературно-художніх текстах української та світової літератури засвідчує його яскравість, виразність, значущість у плані представлення етносоціуму, до якого належить представник військового звання.

Колоритність образу солдата на тлі строкатої панорами етнонаціонального буття в оповіданні Г. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет» засвідчена

характерними лексико-семантичними засобами й художньо-стилістичними прийомами, дослідження й опис яких і складає мету цієї статті.

Лексичні одиниці з виразним етнонаціональним компонентом їхньої семантики функціонують на тлі оригінального художнього прийому, коли виставлений на ярмарку портрет солдата знаходить різнобічну оцінку в устах народу, та й сам народ бачить на портреті ніби своє дзеркальне відображення, адже між цими двома репрезентантами націєтворення (солдат — народ) завжди спостерігалась взаємозалежність: справжнє призначення солдата (військового) — бути зразком доблесті, гідності, захищати народ, до якого належить і якому служить, а право й обов'язок народу — шанувати захисника, мати за взірєць, допомагати.

Лексеми *салдат*, *москаль* у контексті оповідання сприймаються як синоніми, незважаючи на те, що перша з них називає особу за родом діяльності, служби, інша — дещо стилістично знижену назву особи як представника етносу, внаслідок чого лексема *москаль* набула значення певного соціального типу зі специфічними нехарактерними для традиційної етнокультури ознаками світогляду, неусталеними в народному середовищі нормами поведінки. Обидві ці одиниці постають як алюзія російської армії чи й Російської імперії загалом, фіксують об'єктивно-критичний погляд на солдатчину як основний чинник асиміляції українців, що призвів до втрати справжніх морально-етнічних цінностей за умов відсутності державно-політичної самостійності та власної армії, адже «москалями» змушені були ставати й українці за походженням. Солдатчина для українського народу в період бездержавності стала справжнім злом, звідси й відповідні одиниці, що гіперболізують зовнішні негативні риси солдата-москаля — *пикатий*, *мордатий*, *та ще з здоровенними усами*, *що не тільки горобцеві, та й чоловікові страшний* [2: 27].

Ще один яскравий епізод Квітчиного оповідання, у якому присутній уже не мальований, а справжній солдат, низкою лексем народно-розмовного характеру (*стягнув*, *вчистив* — *украва*; *запакував* — *сховав*; *чкурнув* — *утік*; *преть його*, *мов своє* — *несе вкрадене*) промовисто ілюструє таку неприпустиму з точки зору народної моралі характеристику цього етносоціального типу, як схильність до крадіжок (...і вже один рушничок у молодички з купи і вчистив, і у кишеню запакував; *стягнув у чугуївської перекупки бумажну хустку таку, що гривень шість стоїть*); порівнянням *очі вивалив*, *мов баран* передано хитрість москаля, його вдаване нерозуміння власних негативних вчинків.

В оповіданні простежується погляд на солдатчину як чинник деморалізації суспільства, адже крадіжки ставали способом прожиття солдат російської армії: *потягнувши в наших хлопців, що роти пороззявляли і дивляться на ведмедів мішок груш, тих же таки хлопців і звинуватив, що зівають, а він, буцімто з їх вини, амуницю патьор, мундер запачкал. Наші не відхрестяться, не відмоляться, проте відповідають чемно, прохають ввічливо з використанням етикетних звертань (бачечку, господа служба), готові задобрити, навіть поступитися своїм майном із метою якнайшвидшого виходу з конфлікту: Цур тобі, — кажуть, бачечку! Зділай милость, господа служба, озми собі і груші з мішком, тільки цур тобі! Відчепись і пуси!* [2: 36]. Для москаля ж лайка та бруднослів'я є звичайним способом спілкування, отже, свідченням його обмеженості, неповаги до співрозмовника: *А він як крикне на них: Ах ви, хахли безмозглиї... (А зараз лаялись, щоб то перше розпитати, та тоді б вже лаявся скільки хотів)* [2: 36]. Сприйняття солдата молодичками-бублейницями задеклароване лексикою, у якій основне смислове навантаження пов'язане із невизнанням москаля, баченням його як носія розладу, лиха, тому-то вони й не хочуть на ярмарку

розташовуватись зі своїм крамом біля салдацького патрета: *Як таки біля москаля сідати? Він нам такого лиха наробить, що не то що! Ув одної щипне, у другої хватне... та тут таке буде, що й коробок не позбираємо...* [2: 31].

Характер лексичного вживання у відповідних контекстах демонструють одиниці, що характеризують аналізований етнічно-соціальний тип солдата-москаля як непередбачуваний, непоступливий, що представників інших етносів вважає за нижчих, має чітку настанову за жодних умов не визнавати своєї провини.

Етноніми *росіяни* та *українці* відсутні в оповіданні, натомість на означення перших функціонують такі одиниці як *москва, москаль, москальча, сердека, служба*, других — *наші, хазяйство, наше хазяйство, наш братчик, сердешна* (про Домаху), *неборак* Охрім. Одиничним слововживанням представлена назва країни *Расея*. Представники російського етносу, зокрема маляр Кузьма Трохимович, родом з Борисівки Курської губернії, постають як здатні до ремесел, торгівлі: *І таки нігде правди діти, що вже ніхто лучче не намалює, ні розмалює, як богомаз з Борисівки; вже не жалко і грошей! Як же москаль озьметься за сее діло, — ну! — тільки почухайся та й відійди; практичні, наполегливі, навіть уперті та надміру непоступливі в комерційних справах: Торгується і требує багацько: дай йому і кошту, і грошей, скільки забажа, а як удереть! Гай-гай! Йому кажеш: «Блакитна», а він товче: «Синя-ста». Йому кажеш: «Не годиться», а він чухається та каже: «Нічаво-ста; для хахлов і такий бог бряде* [2: 27].

Схильність до порушення елементарних норм ведення торгівлі передано лексемою *підтовкачка*, що називає спеціально призначену людину (в оповіданні це *москальча, чортя*), завдання якої не тільки закликати до кабака відвідувачів, а й, що найбільше обурює оповідача, підштовхувати в їх руках чарку, щоб горілка полилась назад у джку.

З вказівкою на знання ворожінь, магії, психологічних прийомів впливу (умовляння, заохочення, відвертання уваги), успішність у веденні комерційних справ, почасти схильність до крадіжок, обману зображені цигани (*циганське навожденіє, мара*): *Та як обступлять нашого брата циганське навожденіє, так не знаєш, що й робить. Як напустять мару, так і сам бачиш, що шкапа трьох денежок не стоїть, та тільки дивишся, та лупаєш очима, і не знаєш, куди від них дітись. Той божиться, другий суне тобі у руку оброт з шкапою, третій тягне з твоєї кишені хустку, де гаманець з грошами зав'язаний...* [2: 35].

Як свідчить аналіз лексико-семантичного матеріалу, українці у Квітки-Основ'яненка непомірно щедрі аж до нераціонального, безглузлого марнування заробленого, надмірного витрачання часу на розваги, іноді схильні до пияцтва, як-от це виявляється в низці лексем, що представляють Максима Шпоня: *...сіль продав, розщитавсь і грошики вчистив, та й найняв троїсту, і водиться з нею по ярмарку, та вже на добрячому підпитку, забризкавшись і захлюставшись, викидав дігтяреві з кишені повнісіньку жменю грошей* [2: 34].

Питомі етнічні риси задекларовані в лексичних засобах характеристики Охріма Супоні, *парня звичайненького*, котрий і до москаля звертається миролюбиво, з повагою, використовуючи форми ввічливості (*господа служивий, господа москаль, а скажіть, будьте ласкаві*), товар дешево віддає, відміряє чесно, пригощає, на почин дає понюхати тютюну, поступливий, обачний, готовий до компромісу: *Щоб ще по пиці не дав, бо він на те салдат...* [2: 31]. Позитивні характеристики набувають виразності на тлі критичної оцінки представників сусідніх етносів: брат-москаль у шинку *хоч трохи заслухайся або задивись, то й не долле повної міри* [2: 29]. Зважаючи на це, відзначаємо, що в зображенні Максима й Охріма переважають лексичні одиниці, спрямовані на формування об'єктивного сприйняття

героїв як натур компанійських, відкритих, щедрих, толерантних, але з браком вольового та раціонального-практичного начала.

«Наші» схильні наслідувати інші народи (до того ж, не кращі риси), їх побут, звичаї, відмовляючись від власних: *Общество так нас прикрутило, щоб, бач, відкупщик за нас, хто не здужа, зносив гроші у подушне; так узявся не з справжніх відкупщиків, а таки нічого гріха таїти — знайшовсь із наших, хрещених людей, що уступив у їх віру та, як той Юда, узявся держать і Липці, і другії слободи на московський лад; і вже в них не шинок зоветься, а каба́к, і там вже уся московська натура, і там усе москаль наголо, як у Туреччині турок; та усе народ проворний: ні доїсть, ні доспить, усе об тім тільки й дума, щоб заробить копійку. Така вже їх московська поведенція!* [2: 29].

На протигагу домінанті матеріального, практичного в представників російського етносу українцям характерна деяка ідеалізація, мрійливість, неквапливість, неповоротливість, а то й лінкватість: *Наш братчик не баба́к; він жеде пори. Слава тобі господи! Він, нехай бог боронить, не москаль, щоб йому, покинувши жінку, діточок і худобоньку, за тією бідною копійчиною шляться по усім усюдам і швандяти аж на край світу та кровавим потом її заробляти. Та чого тут і вередувать? Коли вродив бог хлібця та дав його зібрати, то й дожидай, поки прийде нужда, що як десятицькі у волость потягнуть за подушне і за общественне, а тут і жінка забажа льону, щоб на сорочки прясти, та нового очіпка, та дочкам плахит або свит, та й усяка напасть постигне, що при́тьмом треба грошей; тогді вже нігде дітись...* [2: 30].

Великий тлумачний словник сучасної української мови фіксує два основні значення лексеми *баба́к* (великий гризун, товстий і незграбний, що живе у степу в норах; з ранньої осені до весни впадає в сплячку; цінний хутром і шкірою; перен. про неповоротливу, ледачу людину) [1]. В оповіданні актуалізовано значення, пов'язане з календарно-побутовою обрядовістю: посвист байбака вважався однією з перших ознак весни. Отже, вислів *наш братчик не баба́к* свідчить про розважливість, поміркованість, відсутність поспіху та прагнення будь-що бути першим. Лексичний матеріал фіксує традиційно властиве українцям глибинне відчуття сім'ї, дому, землі, включеність у річний землеробський цикл.

Етнонаціональний компонент яскраво представлений у лексиці, що характеризує жінок (*бублейниць, полянишниць*) як метких, проворних, веселих, підприємливих, здатних постояти за себе. Явдоха Колупайчиха, їх ватажок, комунікабельна, знає всі торгові звичаї та заботони, справжній організатор цеху. Менталітет слобожанки письменник точно фіксує характерною лексемою — *козир* (перше значення якого, за Великим тлумачним словником сучасної української мови, у картярській грі — карта тієї масті, що оголошується старшою та б'є будь-яку карту інших мастей; друге — *козир-дівка* (розм.) — про сміливу, спритну, гостру на язик дівчину), що передає життєву енергію, здатність знайти вихід із будь-якої ситуації, зорієнтуватися в обстановці, хитрість і спритність [1: 552]: *О, та баба ж козир була! Одно вже те, що харківська родом, а цокотуха та й цокотуха... Узялася над усіма перекупками отаманувати і від десятицьких, від голови та й від самого писаря оборонять; тільки щоб усі перекупки її слухали, і, що скаже, щоб сповняли, і, чого потребує, щоб поставляли* [2: 32]. Дівчата — сміливі, спостережливі, кмітливі, веселі («дещо собі вигадують і регочуться»), здатні будь-кому «пришиви пришити», проворні й жартівливі, як їх подруга Домаха (*Ну-ну! І проворна, і жартовлива була, та таки і світу видала: аж два годи у Харкові по мойкам заробляла, так її вже не вчти: усе знала*) [2: 38].

Топонім *Харків* на тлі інших онімних назв, що позначають навколишні населені пункти (*Липці, Водолага, Деркачі, Вільшана, Коломак*), постає як макролексема, що

набуває значення центру етнобуття Слобожанського краю, зокрема герой, котрий мав відношення до Харкова, жив хоча б деякий час, працював, сприймається як досвідчений, обізнаний, долучений до активної життєдіяльності.

З-поміж лексичних одиниць на означення предметів побуту й матеріальної культури привертають увагу назви одягу як вираження етноестетичних уявлень, смаків, звичок. Часто поряд із бажанням запозичити певні іншоетнічні риси спостерігається несприйняття одного народу іншим, його іміджу, колористичних уподобань, манери одягатися, триматися: *Вибігло чорта і озирється... Подивітись на нього: на що воно похоче? Що б то йому голову гарненько під чубчик підстригти, як і в людей? А то патлатий-патлатий! Спереду аж у вічі йому волосся лізе, уха закриває, по потилиці шльопається; аж, сердека, усе, знай, головою потряхує, щоб тії патли не мотались. І сорочка на ньому — не як у людей: замість білої, як закон повеліва, вона в нього або червона, або синя, та без коміра, а з запликом, та на плечі і зацібне; так що хто зроду москаля уперше побаче, то не вгада, що воно і є [2: 29].*

Як свідчить аналіз лексичного матеріалу з виразним етнонаціональним компонентом, в оповіданні Г. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет» найбільш вживаними групами лексики, що відповідно до традицій сентименталізму відображають особливості характеру народу, є етноніми розмовно-просторічного характеру: *москва з лаптями та з ликами, суздальці з книжками завалящими, москальча; назви осіб за родом занять: розливальщик, підтовкачка, сластьонниця, богомаз, бублейниці, полянишниця, перекупка, іконописці, дігтярі; відкупщик; лексеми, що передають світоглядні уявлення та вірування: навожденіє, мара, чорт, нашлеть; дух свят при нашій хаті; нечистий; назви, що репрезентують особливості харчування народу: пиріжки, варені хляки, горохвяники, сластьони, стовпці, гречаники; номінації національного одягу: каламайковий пояс, китаєва черкеска, шапові чоботи, очіпки, серпанки, кораблики, баєві юпки, ляхівки, плахти, скиндячки; одиниці на означення предметів побуту, що пов'язані з традиційними промислами й ремеслами: підкови, сокири, ухналі, підіски, гребні, днища, веретена, шерітваси; топоніми, що окреслюють етноментальний простір: Харків, Липці, Деркачі, Вільшана, Водолога, Борисівка, Курської губернії; антропоніми, які засвідчують етнічну приналежність: Охрім Супоня, Максим Шпонь, Домаха, Явдоха Колупайчиха, Терешко; лексеми народно-розмовного, фольклорного характеру на означення антропологічних ознак: пузатий добре; чорнява, мордата, трошки кирпатенька; конструкції для творення ментально-психічного портрету: козир, цокотуха, наше хазяйство, сердешна, не хитрий же й москаль, з чорта ж хитра й Домаха, народ проворний, московська натура, московська поведенція, московський лад.*

Серед художніх прийомів увиразнення лексико-семантичного потенціалу означених груп найбільшою частотністю відзначаються порівняння (*ярмарок, що неначе у Харкові об пречистій; рум'яна, як рожа; протиставлення (і вже в них не шинок зовється, а каба; він, нехай Бог боронить, не москаль)*), епітети (*парень звичайненький; одна від другої чорнявіша*), приказки та прислів'я (*ні пари з уст; язик прикусив; Кабака гарна, терла жінка Гапка, стара мати вчила її мняти, дочки розтирала, у ріжки насипали*).

Мовотворчість Г. Квітки-Основ'яненка засвідчує вагомий внесок у скарбницю лексико-семантичних засобів, що віддзеркалюють специфіку сприйняття народом навколишнього світу, характеризують його ментальність, самобутність у колі інших народів. Поряд із функціонуванням у тексті системи одиниць — репрезентантів різних соціальних та етнічних груп населення тогочасної України, своєрідним семантичним центром постає лексичний матеріал, що представляє образ солдата та його індивідуально-психічні, морально-етнічні та суспільно-політичні характеристики.

Аналіз специфіки ментальних рис етносу в художніх текстах потребує подальшого поглиблення, оскільки сприяє процесам самовизначення, самоусвідомлення, формуванню об'єктивного та критичного погляду, культивуванню кращих ментальних рис і відмову від гальмівних для поступального розвитку рудиментів та атавізмів, зрештою створенню програми загальнонаціонального прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Великий тлумачний словник української мови* / Укладач В. Бусел. — К. : Перун, 2009. — 1736 с.
2. *Квітка-Основ'яненко Г.* Вибрані твори / Г. Квітка-Основ'яненко. — К. : Дніпро, 1987. — 312 с.
3. *Муромцев І. В., Муромцева О. Г. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко — мініатюрист (лінгвостилістичний аспект)* // Муромцева О. Г. З історії української літературної мови. Вибрані праці. — Х., 2008. — 229 с.
4. *Павленко В. М., Таглін С. О.* Етнопсихологія / В. М. Павленко. — К. : Сфера, 1999. — 407 с.
5. *Психологічна енциклопедія* / Автор-упорядник О. М. Степанов. — К. : Академвидав, 2006. — 424 с.

УДК 811.161.2'37

Любов Умрихінa, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОВІСТІ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА «МАРУСЯ» (НА ОСНОВІ ДЕМІНУТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ТВОРУ)

Статтю присвячено виявленню етноментальних рис українців у мові твору першого українського прозаїка Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Маруся» на основі аналізу демінутивів.

Ключові слова: демінутиви, емоційно-оцінні демінутивні форми, деривати, ментальність.

Статья посвящена выявлению этноментальных черт украинцев в языке произведения первого украинского прозаика Г. Ф. Квитки-Основ'яненко «Маруся» на основе анализа деминутивов.

Ключевые слова: деминутив, эмоционально-оценочные деминутивные формы, дериваты, ментальность.

The article focuses on ethnic and mental traits of Ukrainians in the language of the first Ukrainian writer H. F. Kvitka-Osnovyanenko's work «Marusia» by analyzing diminutives.

Keywords: diminutive, emotional and evaluative diminutive forms, derivatives, mentality.